

اقتصاد و هنر

زیبایی شناسی علم اقتصاد

نگرشی زیبایی شناسانه به مکتب اندیشه ها و رفتار انسان اقتصادی
از یونان باستان تا عصر جدید

علیرضا رحیمی بروجردی | استاد تمام دانشگاه تهران

سرشناسه: رحیمی پروچردی، علیرضا، ۱۳۳۵ -/ عنوان و نام پدیدآور: زیبایی‌شناسی علم اقتصاد: نگرشی زیبایی‌شناسانه به تطور اندیشه و رفتار انسان اقتصادی از یونان باستان تا عصر جدید: علیرضا رحیمی پروچردی / مشخصات نشر: تهران، انتشارات دنیای اقتصاد، ۱۳۹۵. / مشخصات ظاهری: ۷۱۲ ص. / مصور. / شابک: ۴-۷۱-۸۰۰۴-۶۰۰-۹۷۸ / وضعیت فهرست نویسی: فایل داده‌ای: بالای عنوان: اقتصاد و هنر. / یادداشت: کتابنامه: ص. ۷۰۵-۷۱۱. / موضوع: انسان‌شناسی اقتصادی -- تاریخ / موضوع: Economic anthropology -- History / رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ ز ۹۳ / GN448 / رده‌بندی دیویی: ۳۰۶ / ۳ / شماره شابشناسی ملی: ۴۲۴۲۶۱

www.ketab.ir

زیبایی‌شناسی علم اقتصاد (نگرشی زیبایی‌شناسانه به تطور اندیشه‌ها و رفتار انسان اقتصادی از یونان باستان تا عصر جدید) / ناشر: انتشارات دنیای اقتصاد / مولف: علیرضا رحیمی بروجردی / طراح جلد و یونیفورم: حسن کریم‌زاده / صفحه‌آرا: مریم فتاحی / مدیر تولید: انوشه صادقی آزاد / نوبت چاپ: اول- ۱۳۹۵ / شمارگان: ۳۰۰ نسخه / شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۰۴-۷۱-۴ / لیتوگرافی: شاد رنگ / چاپ و صحافی: شاد رنگ / تمام حقوق این اثر محفوظ و متعلق به نشر دنیای اقتصاد است / نشانی انتشارات: تهران، خیابان قائم مقام قزاقی، ضلع شمال غربی میدان شریعتی، پلاک ۱۰۸، طبقه سوم شمالی / تلفن: ۴۲۷۱۰۳۴۱ / نشانی فروشگاه: تهران، خیابان شهید مطهری، بین مهدی شیرازی و ستای، شماره ۳۷۰ / تلفن: ۴۳-۸۷۷۶۲۷۴ / دورنگار: ۸۷۷۶۲۷۴ / پست الکترونیک: book@den.ir / بایگ اینترنتی: book.den.ir

نگاه هفت اقتصاددان ایران به کتاب زیبایی‌شناسی علم اقتصاد	۹
پیش‌گفتار	۱۷

فصل اول

کلیات

۱- مقدمه	۲۱
۲- انسان اقتصادی	۲۲
۳- زیبایی‌شناسی	۲۶
۴- ادراک هولوگرافیک اقتصاد	۲۸
۵- معرفی کتاب	۳۹

فصل دوم

عصر سیاسی- اجتماعی یونان باستان

۱- یونان باستان قبل از پیدایش مسیحیت	۴۷
۲- عصر هومری	۶۲
۳- عصر پریکلس: عصر اقتصاد آزاد، دموکراسی و توسعه هنر و فلسفه	۹۴
۴- رابطه میان اخلاق و مناسبات اقتصادی- اجتماعی یونان باستان	۱۲۷

فصل سوم

عصر امپراطوری روم

۱- امپراطوران روم باستان	۱۴۳
۲- امپراطوری روم باستان: علاقه به ادبیات	۱۴۶
۳- امپراطوری روم: علاقه به هنر	۱۶۳
۴- نظام برده‌داری	۱۹۱

فصل چهارم

دوران تاریکی در اروپا

۱- علل انحطاط امپراطوری روم غربی	۲۰۹
۲- مسیحیت	۲۲۲
۳- تأسیس حکومت‌های نوظهور بربرها در امپراطوری روم	۲۶۴

فصل پنجم

قرون وسطی در اروپا

۱- انحصار کلیسا	۲۶۹
۲- نشر، تالیف، نگارش و ترجمه متون	۳۰۸
۳- منبر، خطابه و موعظه	۳۱۳
۴- شرایط فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی: قرون وسطی در نگاهی اجمالی	۳۱۵

فصل ششم

رنسانس

۱- فلسف، مدرسه و عصر فیلسوفان پیش از رنسانس	۳۳۱
۲- رنسانس ادبی و رنسانس	۳۴۰
۳- اثرهای بزرگ و تأثیرات اندیشمندان عصر جدید در اروپا	۳۷۳
۴- تأثیرات بزرگ و تأثیرات اندیشمندان عصر جدید بر علم اقتصاد	۴۲۳

فصل هفتم

مکاتب ادبی-هنری اومانیستی و پوزیتیویستی

مقدمه	۴۶۳
۱- تفکر عصر جدید: اومانیسم	۴۶۴
۲- مکاتب ادبی-هنری اومانیستی	۵۰۲

فصل هشتم

مکاتب فلسفی-سیاسی اومانیستی عصر جدید

مقدمه	۶۴۳
۱- دئیسم و آتئیسم	۶۴۴
۲- اندیویدوالیسم و کالکتویسم	۶۴۸

منابع و مآخذ	۷۰۵
--------------	-----

نگاه هفت اقتصاددان ایرانی به کتاب زیبایی‌شناسی علم اقتصاد

خلق آثار فاخر و طراحی تابلوهای ماندگار هرچند وابستگی غیرقابل انکاری به هنر، ذوق خالق اثر دارد، اما بدون یاری اراده برتر و گوشه چشم یار همیشه مهربان، هیچ اثری ماندگار نخواهد ماند و در دل تاریخ ثبت نخواهد شد. در این میان، سرنوشت، تجربه و مساعدت عزیزان همراه و دوستان و همکاران شفیق در پیدایی اثری - ردایه از اشکالات و نقایص کمتری برخوردار باشد، بدون شک از اهمیت والایی برخوردار است؛ به‌ویژه آنکه شرکت‌کنندگان در جشن باشکوه ژرف‌نگری در مرزهای بشر، علم، ذوق و استعداد و آفری برخوردار باشند و با «اثر» بتوانند همذات‌پنداری منحصر به فردی به‌قرار کنند.

کتاب با عنوان «زیبایی‌شناسی علم اقتصاد» را که حاصل سال‌ها مطالعه و پژوهش است و به حول و قوه الهی سرانجام نه‌انسته‌ام آن را برای چاپ آماده کنم، پیش از چاپ، جهت ملاحظه تعدادی از استادان گرانسنگ عرضه داشتم. استادان بزرگوار تصدیق فرمودند که روش مطالعه و پژوهش در این کتاب کاملاً بدیع و تازه بوده و تاکنون از طرف اندیشمندی بررسی نشده و پای کمتر متفکر اقتصادی به عرصه‌های تحلیلی و مرزهای کنکاشی در این کتاب رسیده است. لذا، آنها با بزرگواری منحصر به فردی که در ذات علمای ایرانی-اسلامی به وفور یافت می‌شود، بر من منت گذاشتند و با بزرگواری، یادگاری ارزشمند از خویش در کتاب برجای گذاشتند که آنها را بر اساس حروف الفبا به نظر خوانندگان می‌رسانم. از تک‌تک این بزرگواران سپاسگزاری کرده و به رسم ادب و احترام دستشان را می‌بوسم.

علیرضا رحیمی بروجردی

بسمه تعالی

دکتر رحیمی بروجردی زحمت زیادی برای نوشتن کتاب «زیبایی‌شناسی علم اقتصاد» کشیده‌اند. خواندن این کتاب بر دانش خواننده می‌افزاید و وقتی که صرف خواندن آن شود، هدر نرفته است.

ابراهیم شبیانی^۱

به نام خالق قلم

یکی از نکات قابل توجه در ارزیابی نقش پژوهش در چگونگی تاثیرگذاری بر انسانی کیفیت و ژرف‌نگری سطح علمی دانش پژوهان در محافل آکادمیک، آرجمله دانش‌کده‌های اقتصاد، تمرکز بر گسترش مرزهای دانش، به‌ویژه پرداختن به موضوعات جدید و بدیع است؛ اما باید انگاشت آنچه را که امروزه در دانشگاه‌های ما، به‌ویژه در دانشکده‌های اقتصاد و علی‌الخصوص در دوره دکتری، به آن توجه نمی‌شود، تمرکز بر روی مرزهای دانش و آشنایی دانشجویان با پایه‌های نظری مباحث اقتصادی است. تسلط بر روی صرفاً مدل‌های بعضاً پیچیده نئو-کلاسیک بدون توجه به اینکه بنیان‌های تئوریک آنها چیست و تا چه اندازه قوی هستند، در نهایت راه به‌جایی نخواهد برد. نتیجه این نوع نگاه چیزی جز دنباله‌روی از روش‌های موجود، که در بسیاری از موارد ممکن است ما را به نتایج ناقص یا غلط رهنمون کند، یا اینکه در بهترین شرایط، ناشی از «مورد»^۲ به موضوع ارائه دهد، چیز دیگری به‌دست نخواهد داد. برای رهایی از این سیکل معیوب و رسیدن به مرزهای دانش و بسط و گسترش آن باید به‌صورت ریشه‌ای به مباحث اقتصادی نظر افکنده شود که به اعتقاد این جانب، این تنها راه رسیدن به دستاوردهای جدید بوده و باید دانشجویان دوره دکتری را در فرایند یادگیری و پژوهش به این سمت سوق داد. مطالعه کتاب «زیبایی‌شناسی علم اقتصاد» که توسط محقق اندیشمند و پر تلاش جناب آقای دکتر رحیمی بروجردی استاد تمام دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران

۱- دکتر ابراهیم شبیانی عضو هیئت علمی دانشکده اقتصاد- دانشگاه تهران، رئیس کل اسبق بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و از دوستان و همکاران بسیار عزیزم است. او در حالی که شاعری فرهیخته و تواناست، توانسته علم اقتصاد را به‌صورت کل‌پردی در صحنه عمل آزمون کند.

به رشته تحریر درآمده است، می تواند کمک شایانی به پویندگان این روش و نگاه علمی کرده، که از یک سو بر اهمیت توجه به بنیان های تاریخی-فلسفی و نظری مبانی علم اقتصاد تاکید کرده و از دیگر سو، نقش واقعی دانشجویان و محققان را در فرایند پژوهش و یادگیری این قبیل موضوعات و توجه واقعی به مرزهای دانش به آنها گوشزد می کند.

ابراهیم گرجی^۱

باسمه تعالی

قلم شرای استاد گرانقدر، دیدگاه های اقتصادی متعارف را با رویکرد زیبایی شناختی خاص خود به سطور آورده و محمل مناسبی را برای علاقه مندان به آشنایی با این دیدگاه و البته مشتاقان طرحی نو در این حوزه یا مستقدان این دیدگاه و به خصوص از منظر شرقی و داخلی^۲ منظر دینی فراهم آورده است.

ابوالقاسم توحیدی نیا^۲

بسمه تعالی

در این کتاب برای اولین مرتبه موضوع «هولوگرام (تمام نگاری) اقتصادی جهان مطرح شده است. این طرح نو با الهام از اثر هاروف نویسنده آمریکایی، به نام «مایکل تالبوت»، در کتاب برجسته خود به نام «هولوگرافیک» انجام شده است. جناب آقای دکتر رحیمی بروجردی، که صاحب کتاب مختلفی در زمینه های اقتصادی و اجتماعی هستند، در این کتاب سعی کرده اند که سیر تاریخ اندیشه های اقتصادی را در مفهوم هولوگرام اقتصادی احصاء و تحلیل کنند. با تقدیر و تشکر از کار ارزشمند ایشان که راه را برای تحقیقات آینده در این

۱- دکتر ابراهیم گرجی استاد تمام دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران از محققان برجسته و اندیشمندان توانای دانشکده اقتصاد بوده که دارای تالیفات متعددی در اقتصاد کلان و تاریخ عقاید اقتصادی است. دکتر گرجی از دوستان و همکاران فهیم و دلسوزم در دانشکده اقتصاد است که در ارتقای سطح علمی دانشکده اقتصاد، به ویژه دوره دکترا طی سالیان پیشین، نقش بسیار ارزشمند و تاثیر گذاری ایفا کرده است.

۲- دکتر ابوالقاسم توحیدی نیا از اعضای جوان هیئت علمی دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران است که برخی از پیشنهاد های او برایم بسیار مفید بود.

زمینه می‌گشاید، باید خاطر نشان کرد که این موضوع همان‌طور که ایشان در صفحه ۱۶ بیان کرده‌اند:

«در این کتاب در تلاش هستم که نشان دهم نظریه‌های اقتصادی از دیرباز تاکنون از پیوستگی غیر قابل تفکیکی برخوردارند... تمامی اندیشه و نظریه‌های اقتصادی که از بدو تولد آدم تاکنون توسط «انسان اقتصادی» تفکر، طراحی و تبیین شده‌اند، در یک مجموعه مدون در قالب الگوی هولوگرافیک، به صورت هولوگرام (تمام‌نگار) توسط نظم هستی در جهان به تصویر کشیده شده‌اند.» نیاز به تحقیق و تتبع عمیق‌تری دارد.

البته ناگفته عیان است که اثر گرانشنگ آقای دکتر رحیمی بروجردی راه را برای معلمان آینده روشن و باز کرده که برای نظریه‌های اقتصادی این پیوستگی را به عمق و دقت تبیین کنند.

اینجانب طالب این کتاب را به کلیه پژوهشگران علم اقتصاد علی‌الخصوص در زمینه تاریخ عقاید اقتصادی توصیه کرده و برای آقای دکتر رحیمی بروجردی از خداوند متعال آرزوی سرفیاض و پیوستگی بیشتر را دارم.

جعفر عبادی^۱

باسمه تعالی

توان جمعی که عین وحدت آمد	و آن واحد که عین کثرت آمد
کسی این سرشناسد کو گذر کرد	ز رویی که کلی یک سفر کرد
شیخ محمود شبستری (۷۲۰-۶۸۷ ه.ق.)	

هرچند شناخت «جزء»، که ویژگی دانش در قرون اخیر است، با آنچنان اعتباری برخوردار بوده که نافی آن صرفاً از منزلت خویش می‌کاهد، لیکن «اجزاء» موضوع شناخت در کالبد و سیستم و «کل» است که به دلیل تدارک نظامی از عوامل علی

۱- دکتر جعفر عبادی از دوستان بسیار دوست‌داشتنی و از همکاران بسیار عزیز و ارزشمندی است که بنا به اصرار، از ذکر منصب‌های او خودداری می‌کنم.

و گسترانیدن قلمروی از آغاز تا فرجام، دوران طولانی حیات یک معرفت بشری را با تمامی دقائق و آنات و شیوه‌ها و افت‌وخیزهای آن متجلی می‌سازد و زیبایی متکامل شدن دانش را روایت می‌کند.

از سوی دیگر ترسیم این واقعیت، به دلیل عمق تاریخی و گستره معرفت‌های ذی‌مدخل در آن کاری صعب و پیچیده است که معمار آن لزوماً باید از علاقه و استعداد و فرصت کافی برای احراز توانمندی به سامان‌دهی آن برخوردار شده باشد. دکتر رحیمی بروجردی در تالیف کتاب «زیبایی‌شناسی علم اقتصاد» نشان داده است که هم آن نسبت‌های کل و جزء با هم را می‌شناسد و هم این قابلیت انجام کار علمی دسوار را به ظرفیت‌های معرفتی خویش افزوده است.

حسن سبحانی^۱

به نام آفریده نبرد

زمانی که واژه «زیبایی‌شناسی عام اقتصاد» را از جناب آقای دکتر رحیمی بروجردی شنیدم، تعجب کردم با آنکه، حاء واثق داشتم، ایشان همیشه نوآوری‌هایی در صحنه علم از خویش بروز می‌دهند، اما با این همه این واژه پیشتر به گوشم نرسیده بود. کتاب ایشان را که ملاحظه کردم، ه و معانی ژرف آن شدم و دانستم که این استاد ارجمند، توانسته یک‌بار دیگر بر نوآوری‌های علم اقتصاد بیافزاید.

ما به طور کلی اقتصاد را به دو روش اقتصاد اثباتی^۲ و اقتصاد هنجاری^۳ بررسی می‌کنیم. در اقتصاد اثباتی، اقتصاددانان به دنبال کشف نظریه‌های اقتصادی بوده که در مجموع حاصل تبعات آنها، علم اقتصاد را تشکیل می‌دهد که مورد قبول اقتصاددانان است. در اقتصاد هنجاری اما، سلايق و باید‌ها، باید با بررسی شده و اتفاقاً همین امر است که اقتصاددانان در خصوص موضوعات بحث با یکدیگر اتفاق نظر ندارند. این تفاوت در سلیقه به علت درک انتخاب‌های مختلف از اقتصاد هنجاری نشأت می‌گیرد. برای مثال، کاهش تقاضای کل در میان روش‌های مختلف

۱- دکتر حسن سبحانی استاد تمام دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران است. او با اخلاقی خوش و رویی گشاده همواره دوست و یابوری مهربان برایم در دانشکده اقتصاد بوده است.

2- Positive Economics 3- Normative Economics

اقتصادی به مثابه یکی از روش‌های مؤثر برای مبارزه با تورم مدنظر اکثر اقتصاددانان است؛ اما اینکه چه روشی باید در کدامین بخش از اقتصاد برای کاهش تقاضا مورد استفاده قرار گیرد (در مخارج اداری، در کمک به فقرا، در هزینه‌های دفاعی، در بهداشت عمومی، در آموزش‌های درسی و...)، اقتصاددانان در انتخاب روش با یکدیگر تفاوت دارند.

چرا اقتصاددانان متفاوت فکر می‌کنند؟ چرا مطلوبیت آنها یکی نیست؟ جناب آقای دکتر رحیمی بروجردی در این اثر با ارزش به ریشه اقتصاد هنجاری می‌رود. انتخاب‌های مختلف را برای انسان اقتصادی ناشی از فلسفه، ادبیات، فرهنگ و سایر معرفت‌های بشری برمی‌شمارد.

استاد دانشمند دکتر رحیمی بروجردی کتاب‌های متعدد و زیادی را به رشته تحریر برآورده است که هر کدام نوآوری مخصوص به خود را دارد؛ ولی کتاب «زیبایی‌شناسی علم اقتصاد» اثری است که به خواننده معلومات تازه و بیشتری را ارزانی می‌بخشد. این «دل خوشبو، عطر دل‌انگیزی به مشام می‌رسد که رایحه آن خواننده را به مستی می‌کشد».

موفقیت جناب آقای دکتر رحیمی بروجردی را از درگاه احدیت خواهانم.

حمید دیهیم^۱

به نام خداوند جان و خرد

خوشحالم که بار دیگر شاهد خلق اثری بدیع و عظیم از دکتر رحیمی بروجردی هستم. عنوان «زیبایی‌شناسی علم اقتصاد» مرا در ابتدا کنج کنج کرد و برایم جدید و حاوی نکات تامل‌انگیز بود، زیرا که اقتصاد اساساً مظاهر و زندگی انسان را مورد توجه قرار می‌دهد ولیکن ادامه عنوان کتاب: «نگرشی زیباترین و اساسانه به تطور اندیشه‌ها و رفتار انسان اقتصادی از یونان باستان تا عصر جدید» شناسایی موضوع کتاب را برایم آسان‌تر و یادآوری کرد که وجود، هستی و آفرینندگی آنها در منتهای

۱- دکتر حمید دیهیم دانشیار دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران، رئیس انجمن اقتصاددانان ایران، رئیس انجمن ادبی و هنری صایب و از دوستان و همکاران بسیار ارزشمند و نازنین من در دانشکده اقتصاد است. گشاده‌رویی این استاد نازنین، فرهیختگی وی را دوچندان کرده است.

زیبایی بلکه خود زیبایی است (خداوند زیباست و زیبایی را دوست دارد) و انسان مظهر و جانشین آفریدگار زیبایی در این کره خاکی است. به این ترتیب، اندیشه و رفتار انسان حتی در بُعد «انسان اقتصادی» تمام وجوه و ابعاد انسان، یعنی هولوگرام (تمام‌نگاری) فکری انسان، را نمایان می‌سازد. جریان‌های تاریخی، به‌ویژه در عصر جدید، از فلسفه و علم گرفته تا فرهنگ، هنر، سیاست و اجتماع در حال تکامل و تحقق وجود خود انسان یا آفریدگار یا خود هستی هستند.

به شما دوست دانشمند تبریک می‌گویم که دری تاریخی و تازه برای شناخت زیبایی در فکر و رفتار «انسان اقتصادی» و خارج شدن از یا تامل بیشتر در «جهالت تخصص»، که دنیای ما را در حال پرکردن است، باز کردید. شاد و سلامت باشید.

علی اکبر نیکواقبال^۱

۱- دکتر علی اکبر نیکواقبال دانشیار دانشگاه تهران، از دوستان بسیار عزیز و همکاران قدیمی و باوفای من در دانشکده اقتصاد است که با حسن خلق و چهره‌ای گشاده، سراسر انرژی مثبت و پویایی بوده و اطرافیان خود را از چنین موهبت‌هایی در همه حال بی‌نصیب نمی‌گذارد.

پیش‌گفتار

کتاب «زیبایی‌شناسی علم اقتصاد» یا «نگرشی زیبایی‌شناسانه به‌تطور اندیشه‌ها و رفتار انسان اقتصادی از یونان باستان تا عصر جدید» در هشت فصل به‌قرار زیر تألیف شده است:

۱- کلیات: ۱-۱- علم سیاسی-اجتماعی یونان باستان؛ ۳- عصر امپراطوری روم؛ ۴- دوران تاریکی اروپا؛ ۵- رنسانس و روش‌نگری در اروپا؛ ۶- رنسانس؛ ۷- مکاتب ادبی-هنری اومانیستی و بورژوازی؛ ۸- مکاتب فلسفی-سیاسی اومانیستی عصر جدید.

از آنجا که «علم اقتصاد» علم انتخاب است، در طراحی نوشته‌های کتاب تلاش داشته‌ام که ضمن بررسی «تفکر انسان اقتصادی» طی دوره‌های زمانی مختلف، «انتخاب اقتصادی» او را در رفتارها و نگرش‌ها در قالب «کلیتی هولوگرافیک» در نظم اقتصادی جهان معلوم ساخته و ضمن بررسی بسیار اجمالی ریدادهای تاریخی و نگرش‌های فلسفی؛ نگاهی «زیبایی‌شناسانه» در بررسی اندیشه‌ها و رفتار انسان اقتصادی نیز ارائه داده تا «رضایت‌مندی» او را طی زمان‌های مختلف از «انتخاب اقتصادی» خویش آشکار سازم. به این منظور، خواننده خوش‌ذوق را در سرزمین تاریخ و فلسفه با نوای دلنشین شعر و ادبیات هم‌آوا کرده‌ام و افزون بر این، نقش اسطوره‌ها، تاریخ گذشته و سیر تفکر و فلسفه و تأثیرات اندیشه‌های کهن را در تطور علم اقتصاد به‌نظاره نشانه‌ام پس در حد بضاعت و فضای اختصاص یافته برای کتاب، رد پای رفتارها و اندیشه انسان اقتصادی را در کوشش ذهنی ادیبان و نویسندگان در کنار نگرش‌های فلسفی در فضایی که تمامی از تفکر «اومانیسم» نشأت گرفته‌اند، به‌تصویر قلم کشیده‌ام.

در همین رابطه، چند نکته را باید پیشاپیش ذکر کنم:

این کتاب را با سبک و سیاق معمولی که برای تحریر کتاب «تاریخ اندیشه

اقتصادی» در میان نویسندگان رواج دارد، نوشته‌ام و بنابراین، خواننده نباید به دنبال مطالبی باشد که به‌طور معمول در کتاب‌های درسی مربوط به تاریخ تفکر اقتصادی برای دانشجویان نوشته می‌شود. پس این کتاب، «تاریخ اندیشه اقتصادی» نیست.

سعی کرده‌ام در این تحقیق مفصل، در لابه‌لای رویدادهای تاریخی و اندیشه‌های فلسفی از نگاه زیبایی‌شناسانه با نمایان کردن هولوگرام اقتصاد و الگوی هولوگرافیک اقتصاد در اندیشه‌های ادبی-تاریخی-فلسفی و هنری به دنبال رفتارها و اندیشه‌های انسان اقتصادی باشم که هر کدام به‌طور قطع در تطور علم اقتصاد تأثیر بسزایی داشته‌اند. بنابراین، این کتاب، دربرگیرنده نظریه‌های مختلف نحله‌های اقتصادی نیست، بلکه اندیشه‌ها و رفتاری را در حوزه‌های مختلف بررسی می‌کند که بر تطور علم اقتصاد طی زمان تأثیر گذاشته‌اند. یاد دادم که علم اقتصادی که امروزه در دانشگاه‌های دنیا تدریس می‌شود، حاصل همین رفتارها و اندیشه‌های تاریخی-فلسفی-ادبی و هنری هولوگرام‌گونه است. بنابراین، جای نمی‌آید تا من این تحقیق را در میان انبوه کتاب‌های اقتصادی خالی می‌دیدم و از سالیان بسیار دور به تحریر این کتاب را آغاز کرده‌ام، آرزوی به‌سرانجام رساندن آن را داشته‌ام و اکنون خوشحالم که آرزوی دیرینه‌ام تحقق یافته است.

هرچند که وقت زیادی برای دس‌بندن مطالب کتاب صرف شده است و سعی وافر داشته‌ام که موضوع مهمی از من نیفتد، اما واقعا اگر مبنا را بر شرح مفصل مطالب می‌گذاشتم و رفتار و اندیشه انسان اقتصادی را در تک‌تک رویدادهای تاریخی و افکار فلسفی شرق و غرب بررسی می‌کردم، حجم کتاب بایستی ده‌ها برابر وضع موجود می‌شد و البته مطالعه همین مقدار هم شاید از حوصله برخی از خوانندگان خارج باشد. بنابراین، فرض را بر این گذاشته‌ام که این کتاب می‌تواند مبنای شروع تحقیق مفصلی باشد که پژوهشگران و نویسندگان علاقه‌مند به این سبک از تحقیق در آینده دنبال کرده و در خصوص تک‌تک موارد، به نگارش کتاب‌های جامعی همت گمارند. این موضوع را نه تنها در بررسی آرای فلاسفه و نویسندگان باید دید، بلکه تأثیری که هر کدام از مکاتب هنری و فرهنگی بر تطور علم اقتصاد داشته است و از همه مهم‌تر، تأثیر «اسطوره‌های شرق» در تطور علم اقتصاد که همگی جا دارد در کتاب‌هایی جداگانه و با نگاهی موشکافانه به‌غور گذاشته شوند. خواننده تیزبین تصدیق می‌کند که نادیده گرفته شدن این مطالب

به‌ویژه تأثیر «اسطوره‌های شرق» بر تطور علم اقتصاد دلیل بر بی‌اعتنایی نویسنده نبوده است، بلکه از یک سو هدف نویسنده در این کتاب، نگاهی زیبایی‌شناسانه به تطور علم اقتصاد در غرب بوده و از سوی دیگر، پرداختن به این موضوعات، حجم کتاب را چند برابر وضعیت موجود می‌کرد.^۱ امیدوارم که در آینده بتوانم این مطالب را در کتاب‌های دیگری مورد کنکاش و تجزیه و تحلیل قرار دهم.

در بررسی آرای برخی از فلاسفه، شعرا و نویسندگان، خواننده تیزبین ممکن است فکر کند که موضوع اصلی کتاب نادیده گرفته شده و تأکید بر ارائه افکار و آثار غیراقتصادی آنها شده است. غرض نویسنده آن بوده است که در حد امکان و به‌صورت اجمال، خواننده را با سیر تاریخی تفکر و البته آرای نویسندگان آشنا سازد تا از این رهگذر، بتواند افکار اقتصادی آنها را عیان سازد. هرچند که پرداختن به آثار کامل این افراد از - درصدا - کتاب - ضرر خارج است، اما امیدوارم همین مقدار اندک توانسته باشد، آشنایی مختصری با روندهای تاریخی و سیر افکار اندیشمندان طی زمان ارائه دهد.

علت شروع پرمش از یونان باستان این بوده است که باور تفکر یا هولوگرام اومانیسم در رفتارها و اندیشه‌های اقتصادی در همین دوره در سرزمین فکری «انسان اقتصادی» پیدا شده و هوارام فکری سایر اندیشمندان در حوزه‌های مختلف معرفت بشری را شکل داد. تأثیر حوزه‌های فکری و هنری بر تحول علم اقتصاد، همگی در دایره هولوگرام فکری اومانیستی بوده و نقش انسان اقتصادی به‌مثابه فعال ما ی‌شاء در آنها غیرقابل انکار است. هولوگرام فکری اومانیسم در «رنسانس» یک‌بار دیگر نمایان شد که از آن با «تأثیر مصر جدید» یاد کرده‌ام. هولوگرام فکری عصر جدید اعم از فلسفه، شعر، موسیقی، هنر، مجسمه‌سازی، معماری، آداب و معاشرت و... در حوزه‌های علوم بشری از - جمله علم اقتصاد - نمایان شد و در حالی که در تمامی رشته‌های علمی تأثیر می‌گذاشت، سمت‌وسوی هر کدام را در الگوی هولوگرافیک اقتصاد با خود هم‌آوا و هم‌جهت می‌کند. الگوی هولوگرافیک اقتصاد در این تحقیق که بر مبنای نگاه زیبایی‌شناسانه و پرداختن به

۱ - خواننده علاقه‌مند می‌تواند برای آشنایی با «اسطوره‌های شرق» به تاریخ تمدن (مشرق زمین) اثر ویل دورانت یا خرده اوستا (چاپ راستی، ۱۳۵۲)، گنج شایگان (سیدمحمدعلی جمالزاده، ۱۳۷۶)، کارنامه اردشیر بابکان (محمدجواد مشکور، تبریز ۱۳۲۹ یا مهری باقری ۱۳۷۸)، یادگار زریران (ماهیار نوایی، ۱۳۸۷)، داستان‌های شاهنامه حکیم ابوالقاسم فردوسی و کتاب‌های بی‌شماری از این‌ها را به‌مراجه کند.

هولوگرام‌های فکری هنری-فلسفی و تاریخی نمایش داده شده است، می‌خواهد نشان دهد که چگونه می‌تواند به «رضایت‌مندی» و نیازهای هر دوره از زمان خویش، پاسخ شایسته‌ای دهد.

در پایان، ضمن سپاسگزاری، شایسته است از دوستان و اندیشمندانی که مرا در به سرانجام رساندن این اثر، یاری کردند؛ به‌ویژه از استادان گرانسنگ جنابان آقایان دکتر حسن سبحانی، دکتر ابراهیم شیبانی، دکتر علی‌اکبر نیکوآقبال، دکتر ابراهیم گرجی، دکتر جعفر عبادی، دکتر حمید دیهیم، دکتر ابوالقاسم توحیدی‌نیا و دکتر محمود مشهدی‌احمد تشکر و قدردانی کنم. بدیهی است که خلق آثار فاخر بدون یاری راده برتر و گوشه چشم یاران همیشه مهربان، امکان‌پذیر نخواهد بود.

افزون بر این، بر خود لازم می‌دانم که از حسن ظن مسئولین محترم انتشارات دنیای اقتصاد، ریژه دوست جوان و اندیشمند جناب آقای احسان برین دانشجوی دکترای اقتصاد، به‌وقت نظر فراوان متن را خواندند و از آغاز تا پایان چاپ این اثر با دلسوزی‌های مدام برایم بودند و همچنین جناب آقای علیرضا بختیاری ریاست محترم شرکت «دنیای اقتصاد تابان» که با سخاوت و خورشیدصفی، سرمایه‌گذاری شایسته‌ای را برای این اثر در طبق اخلاص و مروت قرار دادند و درنهایت از سرور اندیشمند و دامایه جناب آقای محمود صدری مدیر محترم انتشارات دنیای اقتصاد، که با گشاده‌ویی روحیه‌ای آکادمیک پذیرفتند تا این اثر به‌نحو مطلوبی به‌زیور طبع آراسته شود، تشکر و سپاس‌گزاری کنم. بدون شک، حسن توجه و مساعدت تمامی این بزرگواران در پیدایی اثری، جاودان که از اشکالات و نقایص کمتری برخوردار باشد، از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ به‌ویژه آنکه شرکت‌کنندگان در این جشن باشکوه برای ژرف‌نگری در مرزهای دانش، خالصانه و خورشیدصفتانه هرچه داشتند، در طبق اخلاص و بزرگواری نهادند.

امیدوارم حاصل تلاش‌های همه کسانی که در راه اعتلای علم در این سرزمین به فعالیت و ممارست مشغول هستند، مورد رضایت حق تعالی و حضرت بقیه‌الاعظم (عج) قرار گیرد.

دکتر علیرضا رحیمی بروجردی

استاد تمام دانشکده اقتصاد- دانشگاه تهران- ۱۳۹۳